

СОЦІОКУЛЬТУРНЕ ПРОЕКТУВАННЯ ТА ЕКО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПРОСТІР СОЦІАЛЬНО-НОРМАТИВНОЇ АКТИВНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

УДК 159.92

ВОЛЧЕНКО Л.П.

магістр управління навчальним закладом,
аспірант кафедри психології Східноукра-
їнського національного університету імені
Володимира Даля, м. Луганськ

У статті розглядається проблема соціокультурного проектування соціально-нормативної активності шкільної молоді і умови, в яких можлива ефективність цього виду діяльності. Встановлено, що еко-орієнтоване простір виступає необхідною умовою для реалізації алгоритмів, спрямованих на нормативне включення шкільної молоді в суспільно-значимі відносини і можливості задоволення потреби в освіті, розвитку та само-реалізації.

Ключові слова: *потреби, соціокультурне проектування, шкільна молодь, еко-орієнтоване простір.*

СОЦІОКУЛЬТУРНОЕ ПРОЕКТИРОВАНИЕ И ЭКО-ОРИЕНТИРОВАННОЕ ПРОСТРАНСТВО СОЦИАЛЬНО-НОРМАТИВНОЙ АКТИВНОСТИ СТАРШЕКЛАСНИКОВ

В статье рассматривается проблема соціокультурного проектирования социально-нормативной активности школьной молодежи и условия, в которых возможна эффективность этого вида деятельности. Установлено, что эко-ориентированное пространство выступает необходимым условием для реализации алгоритмов, направленных на нормативное включение школьной молодежи в общественно-значимые отношения и возможности удовлетворения потребности в образовании, развитии и самореализации.

Ключевые слова: *потребности, социокультурное проектирование, школьная молодежь, эко-ориентированное пространство.*

Постановка проблеми. Питання соціально-нормативного існування молоді є одним із головних і пріоритетних завдань, яке стоїть перед українським суспільством. Економічні, політичні, правові, культурні та іншого перетворення, що відбуваються в українському суспільстві, зумовлюють появу нових суспільних відносин та їхнього нормативного виміру. За таких умов особливо актуальними виявляються алгоритми, що оптимально віддзеркалюють просоціальні відносини у суспільстві та спрямовують соціально-нормативну активність кожного його члена. Тобто, артикульованим стає питання соціального проектування нормативного простору життєдіяльності індивіда. Але, такий простір повинен будуватися на еко-орієнтованих принципах і за-

безпечувати оптимальне та ефективне включення кожної людини, позбавляти її страху та створювати умови для оптимального задоволення нею потреби у розвитку та самореалізації.

Особливо важливою ця проблема виявляється для шкільної молоді, яка складає майбутнє українського суспільства, й саме тому від її соціально-нормативних інтенцій в значному ступені залежить його всебічний розвиток.

Аналіз останніх публікацій. Серед зарубіжних науковців (Д. Арчер, Дж. Джонс, Дж. Пейдж, Дж. Різуїк) переважають погляди, згідно яким: проектування («проект» від лат. *projectus* – кинутий вперед) розглядається як цілеспрямована діяльність щодо вирішення завдань; творча діяльність, що вибудовує відносно нове й корисне, чого раніше не існувало; натхненний стрибок від фактів сьогодення до можливостей майбутнього; здійснення складного акту інтуїції [3; 4; 5; 9].

Вітчизняні науковці (Т. М. Драгомирецька, А. Раппопорт, Т. В. Ткач та ін.) вважають, що проектом є: уявною моделлю, реалізація якої на практиці призводить до створення соціальної конструкції; уявне перетворення певної первинної просторової ситуації у проектну модель середовища; обмежений у часі та просторі процес цілеспрямованих змін окремих елементів системи з встановленими вимогами до якості результатів і специфікою організації діяльності [3; 4; 8; 9].

Дослідники виділяють кілька напрямків проектування. Соціотехнічне проектування, яке орієнтовано на реалізацію ідеалів, які формуються в теоретичній сфері або в культурі в цілому. Це особливий проектний рух, який складається з різних видів діяльності: виробничої, експлуатаційної, традиційного проектування тощо [3]. Проектування у політичній сфері – законодавчі проекти, що вдосконалюють діяльність інститутів влади, безпеки, оборони і т. ін. [7]. Проекти соціальної сфери – соціального та пенсійного забезпечення, страхування, а також проектування освіти та освітнього простору, де визначаються основні напрямки її покращення та моделюються різноманітні вимоги до психологічної організації освітньої діяльності [9]. Соціальне (соціокультурне, культурне) проектування, яке орієнтовано на подолання або профілактику різного роду проблем шляхом змістовних та структурних змін у соціокультурному середовищі та у сферах життєдіяльності особистості, яке спрямоване на побудову умов успішної самореалізації людини за рахунок оптимізації її способу життя, форм і способів взаємодії з соціальним середовищем [2; 3; 6; 7].

А. Раппопорт акцентує увагу на трьох типах проектування, які відрізняються своїми об'єктами. Перший тип – морфологічне проектування, яке передбачає проектування речей. Тобто складних утворень, що містять елементи культури та соціальні відносини. При цьому вони є й матеріальними предметами, тілами з певними формами, просторовою формою й назвами. Другий тип – соціальне проектування, яке пов'язане з проектуванням організацій, норм, складних соціально-морфологічних об'єктів, які включають людські та машинні компоненти, міста, системи обслуговування т. ін. Третій тип складає екзистенціальне проектування, що вбирає в себе темпоральне проектування людського «Я» у процесі побудови індивідом власної долі. У цьому проектуванні суб'єкт й об'єкт збігаються й розділяються тільки рефлексією. При цьому, на думку вченого «... соціальне проектування пов'язане з силою соціального уявлення та рефлексією влади, а екзистенційне проектування, з одного боку, із силою визнання, прийняття тих або інших норм поведінки (більшою або меншою свободою від норм) або ідеалу існування, а з іншого – силою волі до трансформації поведінки в тому або іншому напрямі, залежно від обраного ідеалу» [8, с. 23-24].

Отже, проблема соціального проектування відрізняється складністю та багатогранністю й при її вирішенні необхідно враховувати умови, в яких будуть реалізовуватися проектні цілі.

Мета статті. Проаналізувати особливості проектування соціально-нормативної активності шкільної молоді за умов побудови еко-орієнтованого простору, у якому старшокласники спроможні оптимально задовольнити потреби у навчанні, розвитку та самореалізації.

Виклад основного матеріалу. Як відомо проєктивна діяльність поєднує у собі функціональний бік соціальної системи та творчу діяльність проєктувальника, яка так або інакше зумовлена його включенням у певний тип культури. Тобто, суб'єкту проектування притаманний певний спосіб життя, спроможність до свого розвитку, здатність до виживання у різноманітних обставинах, знаходження адекватних способів взаємодії з соціальним та природним середовищем.

Разом із цим, функція соціального проектування полягає в оптимізації умов розвитку особистості, який передбачає вдосконалення його суспільної сутності, інтелектуально-освітніх потенцій, моральних якостей, естетичної сутності, фізичних здібностей тощо. Але, як ми вважаємо, такий розвиток, поряд із удосконаленням моральних якостей особистості, повинен передбачати й загальну оптимізацію її еко-орієнтованих проявів.

Головними об'єктами соціального проектування виступають соціальні аспекти суспільних відносин, а отже об'єкт соціального проектування – це ставлення особистості та різні види діяльності людини у суспільстві. Саме суспільно необхідна діяльність, її зміст, структурні елементи постають в якості об'єкту соціального проектування, що функціонально забезпечують параметри життєдіяльності конкретного індивіда та його вплив на визначені параметри.

Дослідники вважають, що для соціального проекту як моделі характерне: визначення соціального організму в таких характеристиках, які в нього не виникають без чіткого проекту розвитку; визначення характеристик, які піддаються побудові протягом певного часу; встановлення характеристик, які здатні ефективно забезпечити отримання результатів, що очікуються від конструйованого соціального організму [1; 6]. Тобто, соціокультурне проектування – це організований, цілеспрямований процес, який має системний характер, усі елементи якого не тільки тісно пов'язані між собою, але й кожному з них властиве специфічне навантаження.

Зазначимо, що В. В. Третяченко, Н. М. Драгомирецька вважають більш ефективними невеликі проекти, в яких є можливість проводити соціальні демонстрації, оскільки люди більше схиляються проявляти суб'єктивну впевненість у передбаченні реакцій інших, ніж це можна дозволити, виходячи з об'єктивної оцінки цих передбачень [10]. Тобто, соціокультурний проект виявляється більш дієвим, коли він охоплює певний соціальний простір, в якому значення комунікативних заходів не перебільшується. Як ми вважаємо, саме такий простір й уособлюють умови шкільного закладу.

Отже, у загальному вигляді соціокультурне проектування оптимізації соціально-нормативної активності шкільної молоді передбачає: створення проекту та програми його впровадження у практику виховного процесу та навчання у середній загальноосвітній школі (СЗШ), як системного продукту; наявність зовнішніх і внутрішніх структурних компонентів, які складають систему детермінант і виступають об'єктами проектування, які досліджуються та моделюються; забезпечення належної підтримки основних напрямків щодо реалізації зазначеного проекту й, перш за все, на рівні керівних структур, професорсько-викладацького складу, студентського самоврядування.

Основною компонентою соціокультурного проектування соціально-нормативної активності індивіда в умовах СЗШ

ми вважаємо еко-орієнтоване виховання, у якому особливого значення набуває система соціально-нормативних впливів [4].

Власно, як зазначають фахівці впливи мають відповідати таким вимогам:

- на будь-якому рівні й при будь-якій складності поведінки особистості існує взаємозв'язок між інформацією про людей та міжособистісними відносинами, комунікацією й саморегуляцією вчинків людини у процесі впливів, перетвореннями внутрішнього світу самої особистості;

- основними процесами, за допомогою яких людина сприймає та опрацьовує інформацію, що надходить від іншої людини, є відчуття, сприйняття, уявлення, мислення;

- загальний силует виявляється найважливішою пізнавальною ознакою людини у сприйнятті інших (може або дійсно характеризувати людину, яку сприймають, або може бути зовсім йому не властиво);

- у ситуаціях безпосередньої взаємодії людей завжди вирішується якась визначена задача (для кожного з учасників цієї взаємодії в інших патернах діяльності важливими виявляються насамперед ті компоненти їхнього вигляду й поведінки, що найбільш значущі для рішення задачі діяльності, а відображення цих компонентів у вигляді та поведінки учасників діяльності включають два моменти: по-перше, безпосереднє розрізнення й упізнання їх серед інших компонентів вигляду й у загальній картині поведінки; по-друге, інтерпретацію того психологічного змісту, що, як здається учасникам діяльності, укладено в цих компонентах – сигналах і має відношення до розв'язуваної задачі);

- акцентуються дві групи психічних властивостей, одна з яких пов'язана з мотиваційною, а інша – з організаційно-виконавською сторонами психічної регуляції поведінки людини;

- знання основних ознак характеру людини, її здібностей, схильностей, стійких якостей дає можливість виразно передбачати результати дій у момент взаємодії з нею [3; 4; 7].

У сучасних умовах розвитку суспільства найбільш дієвими виявляються ті соціальні впливи, які є адекватними інтегративним проявам особистості та культурним екстраполяціям суспільства, в яких людина вимушена задовольняти свої потреби в безпеці, існуванні та розвитку. У зв'язку з цим, ми робимо акцент на тому, що завдяки інформаційному впливу здійснюється передача позитивного досвіду тих, хто виявився життєспроможним у сучасних умовах, а завдяки нормативному впливу здійснюється контроль з боку

дітей або успішних сучасників за ставленням і поведінкою їхніх батьків та значущих дорослих. Тобто, для того, щоб проект був успішним у ньому повинні реалізуватися принципи комунікативної діяльності, які на практиці призводять до створення певної когнітивної, емоційної та поведінкової конструкції в об'єкта впливу.

Отже, метою впровадження соціокультурного проекту щодо оптимізації соціально-нормативної активності шкільної молоді, у якому головною компонентою повинен стати еко-орієнтований соціальний простір – є формування стійких стереотипів соціально-нормативної поведінки на підставі інформаційних і нормативних видах соціального впливу. Його основними екопринципами виступають: наявність екоцентричного мислення; домінування в ціннісно-смысловій сфері особистості екоцінностей (життя, здоров'я, людина, природне середовище тощо); продукування екосоціальної відповідальності; уявлення про багатогранність об'єктів і процесів соціоприродного середовища [5].

Проект націлений на вирішення завдань, що пов'язані з формуванням екологічної культури старшокласників, підвищення внутрішньої мотивації юнаків і дівчат, інтерналізації ними соціальних норм спрямованих на захист екологічних цінностей, задоволення різноманітних духовних потреб, усвідомленням кожним школярем себе та свого місця в системі відносин «суспільство – людина – природа».

Першочерговими завданнями впровадження проекту в практику діяльності СЗШ є: використання методологічної основи щодо соціального проектування та формуючих впливів на старшокласників; створення інформаційного простору, завдяки якому здійснюватиметься надходження та вихід необхідної інформації з різних питань соціально-нормативного та екологічного характеру; екологічна підготовка педагогічних працівників, постійне поглиблення та розширення їхніх знань у сфері взаємодії суспільство та природа, вивчення передового досвіду з метою практичного його застосування у педагогічній діяльності, набуття екологічної компетентності особистості. Під екологічною компетенцією виступає інтегральну характеристику індивіда або цілісне особистісне утворення, що складають інтеріоризовані екологічні цінності, наявні екологічні знання та накопичений екоповедінковий досвід, що зумовлюють його самореалізацію у різних сферах життєдіяльності та, які продукують у системі екологічних відносин [5].

Результатами впровадження соціокультурного проекту соціально-нормативної активності шкільної молоді в еко-

орієнтованих умовах існування є: наявність адекватного зворотного зв'язку між старшокласниками та педагогами; психолого-педагогічна підтримка та супровід старшокласників на шляху їхньої самореалізації в освітньому процесі; наявність високого рівня екологічної культури та компетентності педагогів та вихователів; еко-орієнтованість СЗШ як за змістом, так й за формою.

Висновки.

З метою створення умов, за яких шкільна молодь у повному обсязі буде спроможною задовольнити потреби у навчанні, розвитку та самореалізації необхідна переорієнтація СЗШ в еко-орієнтовану навчальну установу. У свою чергу, реалізація соціокультурного проекту соціально-нормативної активності шкільної молоді буде більш успішною, якщо вона спиратиметься на розвиток екологічної компетенції педагогів і школярів, й буде враховувати еко-орієнтовані принципи навчання та виховання. Загальним результатом реалізації соціокультурного проекту є зростання у старшокласників особистісного конструктивізму при вирішенні проблем, що виникають під час навчання, дотримання ними норм і традицій, активного включення у суспільне життя школи та усвідомлення себе та свого місця в системі відносин «суспільство – людина – природа».

Список використаних джерел

1. Антонюк Г. А. Социальное проектирование / Г. А. Антонюк. – Мн. : Наука и техника, 1978. – 128 с.
2. Виноградов В. Н. Социальное проектирование: становление и развитие гражданского общества (создание стратегического плана района, города, региона): [научно-методическое пособие] / В. Н. Виноградов, О. В. Эрлих. – СПб. : Леонтьевский центр, 2000. – 120 с.
3. Драгомирецька Н. М. Управління соціальними та культурними проектами: [навчальний посібник для слухачів спеціальності “державне управління” спеціалізацій “управління в сфері культури” та “соціальна і гуманітарна політика”] / Н. М. Драгомирецька. – Одеса : Інформ, 2007. – 274 с.
4. Гарькавець С. О. Соціально-нормативний конформізм особистості у психологічному вимірі: [монографія]. / С. О. Гарькавець. – Луганськ : вид-во «Ноулідж», 2010. – 343 с.
5. Модернизация современного образования: к экологической компетенции через экологическую деятельность // Материалы V Всероссийского научно-методического семинара 8-12 ноября 2006 г. Санкт-Петербург. – СПб. : «Крисмас +», 2006. – 264 с.
6. Котляров И. В. Теоретические основы социального проектирования / И. В. Котляров. – Мн. : Наука и техника, 1989. – 188 с.

-
7. Марков А. П. Основы социокультурного проектирования: [учебное пособие]. / А. П. Марков, Г. М. Бирженюк. – СПб. : С-П гуманитар. ун-т профсоюзов, 1997. – 320 с.
 8. Раппопорт А. Г. Границы проектирования / А. Г. Раппопорт // Вопросы методологии. – 1991. – № 1. – С. 19-25.
 9. Ткач Т. В. Освітній простір особистості: психологічний аспект: [монографія] / Т. В. Ткач. – К. : Запоріжжя, 2008. – 272 с.
 10. Третьяченко В. В. Психологічні основи управління соціальними проектами: навчальний посібник / В. В. Третьяченко, Н. М. Драгомирецька. – Луганськ : Вид-во «Ноулідж», 2011. – 452 с.

The article with a problem in the design of socio-cultural normative activity of the school youth and the environment in which is optimal and effective this activity. Provides that environmental-oriented space is essential for implementation of algorithms to normative inclusion the school youth in meaningful relationships and the ability to meet needs in the education, development and self-realization.

Key words: *needs, socio-cultural design, school youth, eco-oriented space.*